

ประวัติความเป็นมาของเช็คและระบบการหักบัญชี

ความเป็นมาของเช็ค

การใช้เช็คชำระแทนเงินตราในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า และชำระหนี้สิน ได้มีมาแต่ในอดีต มีผู้กล่าวกันว่า เช็คมีมาตั้งแต่ 352 ปีก่อนคริสตกาล โดยชาวโรมันเป็นผู้ทำขึ้น แต่ไม่มีหลักฐานยืนยันแน่นอน

ในประเทศอังกฤษแต่เดิม พวกพ่อค้าและประชาชนนิยมฝากเงินไว้กับแคชเชียร์ (Cashiers) ซึ่งการฝากนี้ บางครั้งผู้ฝากอาจจะมีคำสั่งให้แคชเชียร์ จ่ายเงินชำระหนี้ตามคำสั่งของผู้ฝากให้แก่เจ้าหนี้ของผู้ฝากได้ทวย ซึ่งคล้ายกับการสั่งจ่ายเช็คในปัจจุบัน ต่อมาการฝากเงินไว้กับแคชเชียร์ก็เริ่มเสื่อมความนิยมลง เนื่องจากบางครั้ง เมื่อเกิดสงคราม แคชเชียร์บางคนก็ไปร่วมในสงคราม และได้นำเงินฝากของผู้ฝากไปทวย นอกจากนั้นแคชเชียร์บางคนก็ยังไม่ซื่อสัตย์ต่อลูกค้า (ผู้ฝาก) กล่าวคือ ได้แอบนำเงินของผู้ฝากไปให้ช่างทอง (Goldsmiths) กุ๊ยมโดยคิคคอกเบี้ยทวย ทำให้เงินของผู้ฝากสูญไป ดังนั้นเมื่อผู้ฝากเงินทั้งหลายรู้เข้า จึงเห็นว่าถ้าพวกตนนำเงินฝากไว้กับช่างทองเองเลยจะเป็นการดีและปลอดภัยกว่า การฝากเงินไว้กับช่างทองจึงเริ่มเป็นที่นิยมขึ้นในราวศตวรรษที่ 17 ช่างทองผู้รับฝากเงินจะออกใบรับ (Goldsmiths Note) ให้แก่ลูกค้า (ผู้ฝาก) ใบรับนี้เป็นเอกสารซึ่งสัญญาว่าจะจ่ายเงินให้แก่ลูกค้า หรือจ่ายตามคำสั่งของลูกค้า นอกจากนั้นลูกค้าอาจจะเขียนใบสั่งจ่าย สั่งโดยตรงให้ช่างทอง จ่ายเงินจำนวนที่แน่นอนให้แก่บุคคลหรือตามคำสั่งของบุคคลนั้น หรือผู้ถือใบสั่งฉบับนั้นก็ได้ ซึ่งใบสั่งดังกล่าวมีลักษณะคล้ายกับเช็คในปัจจุบันนั่นเอง จะต่างกันตรงที่ว่า ใบสั่งนั้นไม่มีแบบฟอร์มที่แน่นอนเช่นเช็คเท่านั้น

ด้วยเหตุผลที่การฝากเงินไว้กับช่างทอง เป็นที่นิยมแพร่หลายมากขึ้นในขณะนั้น จึงทำให้ช่างทองกลายเป็นผู้ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับกิจการด้านการเงินมากขึ้น และเป็นผูริเริ่มนำเอากิจการธนาคารมาสู่ประเทศอังกฤษ เมื่อมีธนาคารเกิดขึ้น ก็เริ่มมีการใช้เช็ค แต่ก็ยังไม่

เป็นที่แพร่หลายนัก เมื่อเทียบกับ Bank Note (ธนบัตรที่ธนาคารเป็นผู้ออก) และตั๋วแลกเงิน ในต้นศตวรรษที่ 18 ธนาคารแห่งประเทศไทยอังกฤษได้เริ่มส่งเสริมให้ลูกค้าเขียนสั่งจ่ายเงินลงบนเช็ค ต่อมาเมื่อธนาคารต่าง ๆ ในลอนดอนเลิกออกธนบัตรของตนเอง มาใช้ธนบัตรของธนาคารแห่งประเทศไทยอังกฤษและใช้เช็ค เช็คจึงเริ่มใช้กันแพร่หลายมากขึ้น

ประวัติสำนักหักบัญชีและระบบการหักบัญชี

เมื่อการใช้เช็คเป็นที่นิยมแพร่หลาย การนำเช็คไปขึ้นเงินกับธนาคารเริ่มมีปัญหา เพราะมีเช็คของหลายธนาคาร ผู้ที่ได้รับเช็คอาจจะได้รับเช็คสั่งจ่ายจากธนาคารซึ่งไม่ใช่ธนาคารที่ตนฝากเงินอยู่ หรือเป็นเช็คของธนาคารที่อยู่ห่างไกลออกไป ทำให้ผู้รับเช็คไม่สะดวกในการที่จะไปรับเงินด้วยตนเอง ฉะนั้นผู้รับเช็คเหล่านี้จึงอาจนำเช็คที่ตนได้รับ นำฝากเข้าบัญชีเงินฝากของคนที่ธนาคาร ธนาคารที่เป็นผู้รับฝากเช็คนี้ ก็ต้องนำเช็คนั้นไปเรียกเก็บเงินจากธนาคารผู้จ่ายเงิน เพื่อให้ได้เงินมา จึงเกิดระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็คขึ้น การเรียกเก็บเงินในระยะแรก ๆ นั้น แต่ละธนาคารผู้ได้รับเช็คจะให้พนักงานของตนนำเช็คไปยื่นให้ธนาคารผู้จ่าย ซึ่งในวันหนึ่ง ๆ ธนาคารแต่ละแห่งอาจได้รับเช็คจากธนาคารต่าง ๆ หลายธนาคาร และพนักงานก็ต้องเดินทางไปส่งเช็คเรียกเก็บเงินจากธนาคารต่าง ๆ เหล่านั้น ทำให้ต้องใช้เวลาในการเดินทางเป็นอันมาก และเป็นความเสี่ยงต่อความไม่ปลอดภัย และทำให้เกิดความล่าช้าอีกด้วย

การที่พนักงานของแต่ละธนาคารต้องเดินทางไปยังธนาคารผู้จ่ายเงินต่าง ๆ นี้ วันหนึ่งมีพนักงานคนหนึ่งได้เข้าไปในร้านกาแฟเพื่อพักเหนื่อย ได้สังเกตเห็นว่ามีพนักงานของธนาคารอื่น ๆ ใต้แหว่งที่ร้านกาแฟแห่งนี้เช่นกัน จึงเกิดความคิดที่จะแลกเปลี่ยนเช็คที่พนักงานแต่ละคนถือมา โดยแลกเอาเช็คของธนาคารตนเองกลับไป เมื่อพนักงานคนอื่น ๆ ได้ทราบวิธีการเช่นนี้ ต่างก็มาที่ร้านกาแฟแห่งนี้ เพื่อแลกเปลี่ยนเช็คกัน การแลกเปลี่ยนเช็คนี้เป็นการย่นเวลาของการเดินทางของพนักงานแต่ละคน ในการที่จะนำเช็คนั้นไปยังธนาคารผู้จ่ายเงิน การแลกเปลี่ยนเช็คอย่างไม่เป็นทางการนี้ได้ดำเนินมาเรื่อย จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1773 พวกนายธนาคารต่าง ๆ ในกรุงลอนดอนได้รวมมือกันจัดตั้ง สถานที่แลกเปลี่ยนเช็ค

อย่างเป็นทางการขึ้นที่ "Five Bells" Dove Court off Lombard Street¹ ซึ่งเป็นสำนักหักบัญชี (Clearing House) แห่งแรก ดำเนินการหักบัญชีระหว่างธนาคารในลอนดอน

ส่วนในสหรัฐอเมริกา เมื่อปี ค.ศ. 1681 ได้มีการก่อตั้งกองทุนชื่อ "The Fund at Boston in New England" ขึ้น เพื่อให้เครดิตทางการค้าแก่พวกพ่อค้าที่ขาดแคลนเงินสด โดยพวกพ่อค้าอาจนำของที่ดินของคนไว้กับกองทุนนี้ แล้วก็จะได้รับเครดิตในการที่จะสั่งจ่ายเช็ค เพื่อชำระหนี้หรือดำเนินการค้า แต่การจ่ายเช็คนี้ไม่เป็นที่แพร่หลายเหมือนการใช้ธนบัตร (Paper Currency) ซึ่งเหมาะสมกับสภาพการณ์ในขณะนั้นมากกว่า

หลังจากเสร็จสิ้นสงครามปฏิวัติ (Revolutionary war) ธนาคารได้เริ่มก่อตั้งขึ้น การฝากเงินกับธนาคารเป็นที่นิยมมากขึ้นเป็นลำดับ เช็คก็เริ่มใช้กันแพร่หลาย และภายหลังสงครามกลางเมือง (Civil War) บ้านเมืองเจริญขึ้น การติดต่อคมนาคมสะดวก เช็คใช้กันมากขึ้น ในระยะแรกยังไม่มีศูนย์กลางสำหรับการหักบัญชี การเรียกเก็บเงินตามเช็คจะส่งไปเรียกเก็บตามธนาคารผู้จ่ายเงิน หรือบางครั้งก็ผ่านธนาคารตัวแทน (Correspondent Bank) โดยให้ธนาคารตัวแทนนี้เรียกเก็บให้ ในระหว่างปี ค.ศ. 1849 - ค.ศ. 1853 จำนวนธนาคารในนครนิวยอร์ก ได้เพิ่มขึ้นจาก 24 แห่ง เป็น 57 แห่ง ตามความเจริญทางการค้า อันเป็นเหตุเนื่องมาจากการค้นพบทองคำในแคลิฟอร์เนีย การที่จำนวนธนาคารเพิ่มมากขึ้นนี้ ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องหาวิธี ทำการหักบัญชีและชำระหนี้ระหว่างธนาคารให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็วกว่าแต่ก่อน ดังนั้นในปี ค.ศ. 1853 จึงได้มีการจัดตั้งสำนักหักบัญชีแห่งแรกของสหรัฐอเมริกาขึ้นในนิวยอร์ก ซึ่งได้เริ่มดำเนินการแลกเปลี่ยนเช็ค และหักบัญชีกันในวันที่ 11 ตุลาคม ค.ศ. 1853 และจำนวนเช็คที่นำมาแลกเปลี่ยนกันในวันนั้นมีมูลค่าถึง U.S \$ 22,600,000²

¹Edward Nevin & E.W. Davis, The London Clearing Banks, p.41.

²Encyclopedia of Banking and Finance, p. 189.

ต่อมาในปี ค.ศ. 1913 รัฐสภาของสหรัฐอเมริกาได้ตราพระราชบัญญัติธนาคารกลาง "Federal Reserve Act" ขึ้น ซึ่งมีธนาคารกลางกระจายกันอยู่ตามเขตหรือภาคต่าง ๆ รวม 12 แห่ง ทั้งหมดอยู่ภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการธนาคารกลางที่กรุงวอชิงตัน ซึ่งเป็นทางการของระบบการธนาคารกลางในสหรัฐอเมริกา เรียกว่า "Federal Reserve System" และแต่ละธนาคารกลาง เรียกว่า "Federal Reserve Bank" พระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้ธนาคารกลาง (Federal Reserve Bank) แต่ละแห่งให้บริการในด้านเรียกเก็บเงิน โดยเป็นศูนย์กลางการเรียกเก็บเงิน สำหรับธนาคารที่เป็นสมาชิกในเขตของตน ธนาคารที่เป็นสมาชิกที่ได้รับเช็คต่างจังหวัดก็สามารถจะหักบัญชีผ่านธนาคารกลางได้

ความเป็นมาของธนาคารกลางและสำนักหักบัญชีในประเทศไทย

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยได้เริ่มทำการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ เป็นผลให้การค้าขายในประเทศไทยขยายตัวมากขึ้น ชาวต่างชาติเข้ามาประกอบธุรกิจในประเทศไทยมากขึ้น และได้นำเอาธุรกิจการธนาคารพาณิชย์มาสู่ประเทศไทยด้วย ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกในการค้าของตน ซึ่งในระยะแรกนั้นก็ได้มีการตั้งบริษัทห้างร้านเป็นตัวแทนของธนาคารในต่างประเทศ ให้บริการในด้านการเงินและชำระค่าสินค้าระหว่างประเทศ

ต่อมาธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ ซึ่งมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ฮ่องกง ได้เข้ามาเปิดสำนักงานสาขา ดำเนินกิจการในประเทศไทย เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2431 ซึ่งนับเป็นธนาคารพาณิชย์แห่งแรกในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2437 ธนาคารชาร์เตอร์ ซึ่งมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ลอนดอน ได้มาเปิดสำนักงานสาขาคำเนินการ และต่อมาปี พ.ศ. 2440 ธนาคารแห่งอินโดจีน ซึ่งเป็นธนาคารแห่งฝรั่งเศสก็ได้มาเปิดสำนักงานสาขาเป็นธนาคารแห่งที่ 3 ในประเทศไทย

ธนาคารต่างชาติทั้ง 3 แห่งดังกล่าว ได้ดำเนินการมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2447 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ได้

ริเริ่มที่จะตั้งธนาคารของคนไทยขึ้น โดยตั้งสำนักงานขึ้นที่ตำบลบ้านหม้อ ประกอบธุรกิจทำนองเดียวกับธนาคาร เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2447 โดยประธานชื่อว่า "บุคคลีย์" (Book Club) เพราะทรงเกรงว่าถ้าตั้งเป็นธนาคารแล้ว อาจจะไม่ได้รับความนิยมจากประชาชน โดยเหตุที่ธนาคาร (Bank) ยังเป็นของใหม่สำหรับคนไทย ต่อมาเมื่อกิจการก้าวหน้าดีขึ้นเป็นลำดับ ก็ได้เปลี่ยนจากบุคคลีย์เป็นธนาคาร โดยมีนโยบายเช่นเดียวกับธนาคารต่างประเทศ และได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตพิเศษจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้จดทะเบียนเป็น บริษัทแบงก์สยามกัมมาจลจำกัด เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2449 (ซึ่งแบงก์สยามกัมมาจล คือ ธนาคารไทยพาณิชย์จำกัดในปัจจุบัน) และหากว่ากิจการเจริญดี ก็ทรงตั้งพระทัยจะให้เป็นธนาคารแห่งชาติ (ธนาคารกลาง) ต่อไป

ต่อมาได้มีธนาคารของพ่อค้าชาวจีนและชาวไทย ตั้งขึ้นอีก คือ ธนาคาร ยูเด็นเฮง และธนาคารบางกอกซิตีแบงก์ ต่อมาทั้งสองธนาคารก็รวมกิจการกันเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น บริษัทแบงก์จีนสยามจำกัด และดำเนินกิจการมาจนถึงวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2456 ก็ล้มกิจการ เพราะไม่มีเงินจ่ายให้แก่ผู้ฝากเงิน ทำให้เกิดคอลเวงทั่วไป จนรัฐบาลต้องยื่นมือเข้ามาแก้ไข หลังจากนั้นก็ได้มีธนาคารไทยและธนาคารต่างประเทศเพิ่มขึ้นตามลำดับ

เมื่อ พ.ศ. 2457 กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ได้ว่าจ้าง Sir Bernard Hunter นักการธนาคารชาวอังกฤษ ให้มาพิจารณาว่าจะเปลี่ยนแปลงแบงก์สยามกัมมาจลให้เป็นธนาคารกลางของประเทศได้อย่างไรหรือไม่ Sir Bernard Hunter ได้ทำรายงานถวายพระเจ้าพี่ยา เสด็จกรมพระจันทบุรีนฤนาถ ซึ่งทรงว่าราชการเป็นเสนาบดี กระทรวงพระคลังมหาสมบัติอยู่ในขณะนั้นว่า ควรจัดตั้งธนาคารกลางขึ้น แล้วซื้อกิจการของแบงก์สยามกัมมาจลมาดำเนินการเอง แต่ปรากฏว่ารายงานฉบับนั้น ตลอดจนร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งธนาคารกลางยังมิได้รับการพิจารณา จนกระทั่งหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 แล้ว จึงได้มีการรื้อฟื้นเรื่องการตั้งธนาคารกลางขึ้นอีก แต่ก็ไม่มีการดำเนินการแต่ประการใด

การก่อตั้งธนาคารกลางเริ่มกระทำอย่างจริงจัง เมื่อรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติ
จัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทย เมื่อ พ.ศ. 2482 และได้เปิดดำเนินงานเมื่อวันที่ 24
มิถุนายน พ.ศ. 2483 สำนักงานนี้มีหน้าที่ประกอบธุรกิจของธนาคารกลางเฉพาะแต่บาง
ประเภทเท่านั้น จึงยังมีได้มีฐานะเป็นธนาคารกลางโดยสมบูรณ์ แต่ก็นับได้ว่าสำนักงาน
ธนาคารชาติไทยได้ถือกำเนิดเบื้องต้นนี้ให้แก่ธนาคารกลางเป็นครั้งแรก

ต่อมาเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพาขึ้น เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 จาก
สงครามและเหตุการณ์อันเกิดจากสงครามนั่นเอง ที่ได้เร่งรัดให้รัฐบาลตัดสินใจจัดตั้งธนาคาร
กลางขึ้น หลังจากได้ตราพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พุทธศักราช 2485 เมื่อ
เดือนเมษายน พ.ศ. 2485 กำหนดให้ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นองค์การอิสระ แล้ว
ต่อมาเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2485 ได้ตราพระราชกฤษฎีกากำหนดกิจการธนาคาร
แห่งประเทศไทย พุทธศักราช 2485 ขึ้น ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงได้จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่
10 ธันวาคม พ.ศ. 2485 โดยมีพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ซึ่งทรงเป็นผู้บัญชา
การสำนักงานธนาคารชาติไทยอยู่แล้ว ได้ทรงดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย
ไทยเป็นพระองค์แรก³

ทุกแรกเริ่มของธนาคารแห่งประเทศไทยมีจำนวน 20 ล้านบาท ที่รัฐบาลเป็นผู้
ลงทุน และธนาคารยังได้รับโอนสินทรัพย์ของสำนักงานธนาคารชาติไทยส่วนที่เหลือจากการ
ชำระบัญชีอีกเป็นจำนวน 13.5 ล้านบาท มาเป็นเงินสำรองธรรมดาด้วย

ธนาคารแห่งประเทศไทย เปิดทำการครั้งแรกที่ตึกธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้
โดยเสียค่าเช่าให้คณะกรรมการควบคุมและจัดกิจการทรัพย์สินของคนต่างด้าว เดือนละ 750
บาท และต่อมาเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2488 ได้ย้ายมาอยู่ที่วังบางขุนพรหมชั่วคราว
ครั้นเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2504 จึงได้ทำความตกลงกับกระทรวงการคลังซื้อบ้านมนังคศิลา

³ที่ระลึกวันครบรอบปีที่ 20 ธนาคารแห่งประเทศไทย 10 ธันวาคม 2505,

เพื่อแลกกับที่ดินว่างบางขุนพรหม ฉะนั้นธนาคารแห่งประเทศไทยจึงมีสำนักงานอยู่ที่วังบางขุนพรหมมาจนปัจจุบันนี้⁴

เมื่อธนาคารแห่งประเทศไทยได้จัดตั้งขึ้นมาแล้ว จากพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พุทธศักราช 2485 และพระราชกฤษฎีกากำหนดกิจการธนาคารแห่งประเทศไทย พุทธศักราช 2485 มาตรา 12 อนุมาตรา (15) กำหนดให้ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผู้ดำเนินการแห่งระบบหักบัญชีระหว่างธนาคาร ซึ่งแต่เดิมนั้นการหักบัญชีประจำวันระหว่างธนาคารในขณะนั้นยังคงทำไปอย่างมีระเบียบหรือกฎเกณฑ์ใด ๆ ขาดความสะดวกต่าง ๆ อีกมาก ดังนั้นธนาคารแห่งประเทศไทย จึงได้ดำเนินการที่จะจัดตั้งสำนักหักบัญชี (Clearing House) ขึ้น เพื่อใช้เป็นสถานที่หักบัญชีระหว่างธนาคาร ได้มีการเสนอร่างระเบียบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร และเสนอขอความเห็นชอบจากธนาคารต่าง ๆ ในขณะนั้น ในที่สุดระเบียบการหักบัญชีระหว่างธนาคารก็ได้ร่างขึ้นเสร็จ และได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2488 ซึ่งถือเป็นวันเปิดทำการของสำนักหักบัญชีนี้ด้วย

ระเบียบการหักบัญชีระหว่างธนาคารที่ประกาศใช้ครั้งแรกมีสาระดังนี้

ระเบียบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร⁵

หมวดที่ 1

สำนักหักบัญชีและระบบการหักบัญชี

ข้อ 1. ธนาคารแห่งประเทศไทยจะตั้ง "สำนักหักบัญชี" เพื่อดำเนินการแห่งระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร คือ เป็นแหล่งกลางในการแลกเปลี่ยนเช็ค (รวมทั้งคร่าวท์ และ

⁴ธนาคารแห่งประเทศไทย, การฝึกอบรมพนักงาน หลักสูตรการจ่ายเงิน หน้าที่ 1,
หน้า 1.

⁵ที่มา - ธนาคารแห่งประเทศไทย.

ตราสารอื่นที่สั่งให้ธนาคารจ่ายเงินเมื่อทวงถาม) ระหว่างธนาคารที่ได้เข้าเป็นสมาชิกแห่งระบบการหักบัญชีนี้ เพื่อทำการหักกลบบนนี้อันจักพึงเกิดขึ้นในการแลกเปลี่ยนนี้ และชำระหรือเรียกเก็บหนี้อันเป็นยอดคงเหลือหลังจากที่ได้หักกลบบันแล้ว โดยวิธีนำเงินเข้าบัญชีหรือหักบัญชีของธนาคารที่มีอยู่ ณ ธนาคารแห่งประเทศไทย

ข้อ 2. ธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นผู้แต่งตั้งพนักงานหักบัญชี

ข้อ 3. ธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นผู้จัดตั้งสถานที่ทำการของสำนักหักบัญชี และเป็นผู้จัดหาเครื่องใช้และเครื่องอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่สำนักหักบัญชีต้องใช้

ข้อ 4. ตั้งแต่วันที่ระเบียบการฉบับนี้เริ่มต้นไป ธนาคารที่เป็นสมาชิกแห่งระบบการหักบัญชีจะไม่ทำการแลกเปลี่ยนเช็คระหว่างกันเอง หรือ ณ ที่อื่นใด นอกจากที่สำนักหักบัญชี และรับจะปฏิบัติตามระเบียบการฉบับนี้

ข้อ 5. ธนาคารใดมีความประสงค์จะเข้าเป็นสมาชิกแห่งระบบการหักบัญชี หลังจากวันเริ่มใช้ระเบียบการฉบับนี้แล้ว จะต้องทำหนังสือแสดงความจำนงยื่นต่อธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อนำเสนอต่อธนาคารที่เป็นสมาชิกอยู่แล้ว เมื่อธนาคารที่เป็นสมาชิกทุกธนาคารยินยอมแล้ว จึงจะรับธนาคารนั้นเข้าร่วมในระบบการหักบัญชีต่อไป และธนาคารนั้นจะต้องเสียค่าเข้าเป็นสมาชิกเป็นเงิน 300 บาท

หมวดที่ 2

การแลกเปลี่ยนเช็คและการหักบัญชี

ข้อ 6. ให้มีการแลกเปลี่ยนเช็คเพื่อหักบัญชีระหว่างธนาคารวันละครั้งทุกวันที่เป็นวันทำการธนาคาร ตามกำหนดเวลาที่พนักงานหักบัญชีจะประกาศให้ทราบล่วงหน้า แต่ละธนาคารจะส่งผู้แทนมายังสำนักหักบัญชีตามกำหนดเวลาที่กล่าว

ข้อ 7. การแลกเปลี่ยนเช็คให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

(ก) เชื่อกุณัมที่จะนำมาแลกเปลี่ยน ให้ธนาคารผู้นำมาซื้อคร่อมเฉพาะ
ในนามของคุณ

(ข) ในการนำเชื่อกุณัมมาแลกเปลี่ยนนี้ ให้ธนาคารผู้นำมารวบรวมเชื่อกุณัมของ
ธนาคารหนึ่ง ๆ เข้าไว้ด้วยกันตามลำดับธนาคาร และให้ใช้ใบนำส่งเชื่อกุณัมตามแบบท้าย
ระเบียบนี้ แจกจำนวนฉบับและยอดเงินรวมของเชื่อกุณัมของธนาคารหนึ่ง ๆ ถัดคิดไว้กับหน้า
เชื่อกุณัมเป็นรายธนาคารไป อนึ่ง ให้มีรายการประกอบใบนำส่งเชื่อกุณัมตามแบบท้าย
ระเบียบนี้ด้วย และให้กรอกรายการจำนวนฉบับและยอดเงินรวมของเชื่อกุณัมอื่นที่ตน
เป็นเจ้าของใน การหักบัญชีตามแบบท้ายระเบียบนี้ พร้อมทั้งออกยอดเงินรวมเสร็จ การ
หักบัญชีนี้ให้มีฉบับด้วย

(ค) เมื่อพนักงานหักบัญชีเปิดการแลกเปลี่ยนเชื่อกุณัมแล้ว ให้ผู้แทน
ธนาคารต่างแลกเปลี่ยนเชื่อกุณัมพร้อมด้วยใบนำส่งต่อกัน เชื่อกุณัมของธนาคารใดก็ให้ผู้แทนธนาคาร
วางไว้บนโต๊ะประจำของธนาคารนั้น

(ง) เมื่อได้แลกเปลี่ยนเชื่อกุณัมแล้ว ให้ผู้แทนธนาคารกรอกรายการ
จำนวนฉบับและยอดเงินรวมของเชื่อกุณัมของตนที่ตนเป็นลูกหนี้ธนาคารอื่นในดุลยการหักบัญชี
ทันที แล้วออกดุลยการเป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ เสร็จแล้วให้ยื่นฉบับดุลยการหักบัญชีที่ได้ลงนาม
รับรองแล้วต่อพนักงานหักบัญชี

(จ) ให้ผู้แทนธนาคารตรวจจำนวนฉบับและยอดเงินรวมเชื่อกุณัมของตนกับใบนำส่งเชื่อกุณัม
เมื่อได้ตรวจถูกต้องแล้ว ให้ลงนามรับใบนำส่งเพื่อคืนให้แก่ผู้แทน
ธนาคารที่นำส่ง การคืนใบนำส่งเชื่อกุณัม ให้คืนเมื่อเสร็จการหักบัญชีแล้ว และในวิธีเดียวกันกับ
การแลกเปลี่ยนเชื่อกุณัม

ในการตรวจเชื่อกุณัม ให้ผู้แทนธนาคารตรวจการซื้อคร่อมเฉพาะด้วย

(ฉ) จากฉบับ การหักบัญชี ให้พนักงานหักบัญชีทางบัญชีการหักบัญชี
ชั้นตามแบบท้ายระเบียบนี้ เมื่อปรากฏว่าการหักบัญชีถูกต้องแล้ว ให้พนักงานหักบัญชีรับรอง-

ยอดเงินที่แต่ละธนาคาร เป็นลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ต่อสำนักหักบัญชีในบัญชีควบคุมบัญชีการหักบัญชีของ
แต่ละธนาคาร และมอบคูปองนั้นให้แก่ผู้แทนธนาคาร โดยแลกเปลี่ยนกับคูปองที่ผู้แทน
ธนาคารได้รับรองแล้ว แล้วปิดสำนักหักบัญชีเป็นเสร็จการหักบัญชี

ข้อ 8. หลังจากการแลกเปลี่ยนเช็คทุกครั้ง ธนาคารแห่งประเทศไทยจะได้หัก
บัญชีธนาคารผู้เป็นลูกหนี้ และนำเงินเข้าบัญชีธนาคารผู้เป็นเจ้าหนี้ เป็นจำนวนเท่ากับยอด
เงินที่แต่ละธนาคาร เป็นลูกหนี้ หรือเจ้าหนี้ต่อสำนักหักบัญชี ตามงบพิสูจน์การหักบัญชีของ
พนักงานหักบัญชีในข้อ 7. (ฉ)

ถ้าปรากฏว่าธนาคารที่เป็นลูกหนี้มีเงินคงเหลือฝากอยู่ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย
ไม่พอหักยอดเงินที่ตนเป็นลูกหนี้ในการหักบัญชีครั้งนั้น ให้ธนาคารนั้นนำส่งเงินเข้าบัญชีเสีย
ให้พอจำนวนในวันเดียวกันนั้นภายในกำหนดเวลาต่อไปนี้

วันจันทร์ - วันศุกร์	เวลา 15.30 น.
วันเสาร์	เวลา 12.30 น.

แต่ถ้าธนาคารที่กล่าวนั้นไม่ปฏิบัติ หรือไม่สามารถปฏิบัติตามวรรคก่อนได้ ให้ถือว่า
การหักบัญชีครั้งนั้นเป็นโมฆะ ให้พนักงานหักบัญชีบอกกล่าวเป็นหนังสือให้ทุกธนาคารทราบใน
วันเดียวกันนั้น และให้ธนาคารทุกธนาคารส่งผู้แทนมาสำนักหักบัญชีพร้อมกันเวลา 9.00 น.
ของวันทำการรุ่งขึ้น เพื่อส่งเช็คทั้งปวงคืนกัน เมื่อทุกธนาคารได้คืนเช็คกันแล้ว ให้พนักงาน
หักบัญชีจัดให้มีการหักบัญชีใหม่อีกครั้งหนึ่งทันที โดยมีให้ธนาคารที่ไม่สามารถจ่ายเงินได้เข้า
รวมควย

ข้อ 9. เช็คที่จำเป็นต้องส่งคืนควยเหตุผลใด ๆ ก็ตาม ธนาคารผู้คืนเช็คจะต้องทำ
บันทึกแจ้งเหตุผลที่ตองคืนกลับเช็คที่ตองคืนทุกฉบับ การคืนเช็คให้คืนกันได้โดยตรง แต่
ให้ธนาคารผู้รับเช็คคืนออกไปรับให้แก่ธนาคารผู้คืนตามแบบท้ายระเบียบนี้ ใบรับเช็คคืนนี้ให้
ธนาคารผู้คืนเช็คนำมาหักบัญชีในการหักบัญชีครั้งต่อไป และให้ชี้คกรวมเฉพาะในนามของค
วย

หมวดที่ 3

ปณิธาน

ข้อ 10. เมื่อได้ใช้ระเบียบการฉบับนี้เป็นเวลา 1 ปีแล้ว ธนาคารที่เป็นสมาชิก จะต้องเสียค่าบำรุงสำหรับปีต่อ ๆ ไปให้แก่สำนักหักบัญชีปีละครั้งในอัตราปีละ 600 บาท

ข้อ 11. ผู้แทนธนาคารใดมาถึงสำนักหักบัญชีล่าช้ากว่าเวลาที่กำหนดถึง 15 นาที หรือกว่านั้นก็ดี หรือปฏิบัติการอื่นใดอันขัดต่อระเบียบนี้ หรืออันพนักงานหักบัญชีได้ประกาศให้ทราบล่วงหน้าแล้วว่าห้ามมิให้ปฏิบัติก็ดี สำนักหักบัญชีจะปรับธนาคารนั้นโดยวิธีให้ธนาคาร แห่งประเทศไทยหักบัญชีครั้งละ 20 บาท

ข้อ 12. เงินค่าเข้าเป็นสมาชิกตามข้อ 5. และเงินค่าบำรุง และเงินค่าปรับตาม ข้อ 10. และ ข้อ 11. ธนาคารแห่งประเทศไทยจะต้องนำไปใช้จ่ายในการบำรุงสำนักหักบัญชีทั้งสิ้น

ข้อ 13. เมื่อธนาคารใดที่เป็นสมาชิกแห่งระบบการหักบัญชีเห็นสมควรแก้ไขเพิ่มเติม ระเบียบการฉบับนี้ ให้ทำหนังสือเสนอต่อธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อนำเสนอบรรดา ธนาคารที่เป็นสมาชิกได้พิจารณา การแก้ไขเพิ่มเติมให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก ซึ่งต้องไม่น้อยกว่าสองในสาม

ข้อ 14. ธนาคารแห่งประเทศไทยจะเลิกสำนักหักบัญชี และเลิกดำเนินการแห่ง ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารเสียก็ได้เมื่อเห็นสมควร แต่ต้องมีหนังสือบอกล่วงหน้าให้ บรรดาธนาคารที่เป็นสมาชิกทราบไม่น้อยกว่า 1 เดือน

เมื่อระเบียบการหักบัญชีระหว่างธนาคารนี้ได้ประกาศใช้ ธนาคารที่เป็นสมาชิก แห่งระบบการหักบัญชี จะนำเข้เข้ามาทำการแลกเปลี่ยนและหักบัญชี ณ สำนักหักบัญชี ตามวิธี การซึ่งระเบียบการหักบัญชีระหว่างธนาคารได้กำหนดไว้ ส่วนธนาคารที่มีได้เป็นสมาชิกก็ได้ให้ ชี้คร่อมเข้เข้ามาเข้าบัญชีที่ธนาคารแห่งประเทศไทยอย่างเดิม ดังเช่นที่เคยปฏิบัติอยู่ ระเบียบ การหักบัญชีระหว่างธนาคารได้มีการปรับปรุงแก้ไขมาเป็นลำดับจนกระทั่งในปัจจุบัน

สำนักหักบัญชีที่จัดตั้งขึ้นครั้งแรก ตั้งอยู่ในบริเวณที่ทำการของธนาคารแห่งประเทศไทย ที่วังบางขุนพรหม สมาชิกแรกเริ่มของสำนักหักบัญชีนี้ประกอบด้วย ธนาคารพาณิชย์ 6 ใน 8 ธนาคารที่ตั้งอยู่ในเวลานั้น⁶ ต่อมาได้ย้ายสำนักหักบัญชีไปอยู่ที่อาคารของธนาคารสหธนาคารกรุงเทพ จำกัด เพื่อให้ความสะดวกแก่บรรดาธนาคารที่เป็นสมาชิก และเมื่อสำนักงานสำรวจของธนาคารแห่งประเทศไทยได้เปิดดำเนินการ เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2512 สำนักหักบัญชีก็ได้ย้ายมาดำเนินการที่สำนักงานสำรวจจนถึงปัจจุบัน

ในปัจจุบันมีธนาคารที่เป็นสมาชิกของสำนักหักบัญชีกรุงเทพ ฯ อยู่ถึง 31 ธนาคาร รวมทั้งธนาคารแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ด้วย

004632

⁶ธนาคารแห่งประเทศไทย, ที่ระลึกงานครบรอบปีที่ 10 วันที่ 10 ธันวาคม
พ.ศ. 2495, หน้า 7.